

תמצית הפרשה

חומש דברים

ספר דברים כולל בעיקרו דברים שנאמרו לישראל ע"י משה רבינו לפני כניסתם לארץ ישראל, כאשר בתחילה מובאים דברים שאמר משה רבינו לישראל החל מא' שבט, (וכתב בסדר עולם (פרק י') מאחד בשבט ועד ששה באדר, שלשים וששה יום, פירש משה רבינו את כל התורה כולה, וכתב הרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשניות) וכאשר הגיע סוף ארבעים שנה בר"ח שבט, הקהילם ע"ה, ואמר להם הן קרבו ימי למוות, לכן מי ששמע ממני איזה קבלה ושכחה יבוא ונבררנה לו, ומי שנסתפקה לו איזה שאלה יבוא ונבארה לו, אמר הכתוב "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר", וכך אמרו חכמים בספרי כל מי ששכח הלכה אחת יבוא וישנה וכל מי שיש לו לפרש יבוא ויפרש, וביררו מפיו הקבלה ולמדו הפירושים כל אותו הזמן שמראש חדש שבט עד שביעי באדר. ולפני מותו נתעסק בכתיבה, וכתב שלשה עשר ספרי תורה כולם גוילים מן בית בראשית עד למד ישראל, ונתן ספר לכל שבט שיתנהג על פיו, והשלשה עשר נתנו ללויים ואמר להם לקוח את ספר התורה הזה וכו'. עכ"ל), ומפרשת וילך והלאה הם דברים שאמר משה רבינו ביום מותו (ז' אדר, ולרש"י גם פרשת ניצבים נאמרה ביום מיתת משה).

בחומש זה מגולל משה רבינו בפני ישראל את מה שאירע להם במדבר, את חטאיהם וחסדי ד' עמהם למרות חטאיהם, וכמ"ש הרמב"ן (הקדמה לחומש דברים) 'וטרם שיתחיל בביאור התורה התחיל להוכיחם ולהזכיר להם עונותיהם כמה ימרוהו במדבר וכמה שהתנהג עמהם הקב"ה במדת רחמים, וזה להודיע חסדיו עמהם, ועוד שיוכחו בדבריו שלא יחזירו לקלקולם פן יספו בכל חטאתם, ולחזק לבם בהודיעו אותם כי במדת רחמים יתנהג עמהם לעולם, שלא יאמר אדם לא נוכל לרשת את הארץ כי אין אדם אשר לא יחטא ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדנו ונאבד, ולכן הודיעם משה רבינו כי הקב"ה רחמן מלא רחמים, כי הסליחה והמחילה ממנו ית' סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו'.

כמו כן מלמד משה את ישראל מצוות רבות (בעיקר בפרשות ראה שופטים וכי תצא שיש בהם קס"ט מצוות), חלק ממצוות אלו כבר הוזכרו בחומשים הקודמים ונשנו בשביל פרטים שנתחדשו בהם, וחלקם הם מצוות חדשות. (דעת הרמב"ן (שם) שכל המצוות כבר נאמרו למשה בסיני (או באהל מועד בשנה הראשונה קודם חטא המרגלים, ורק כריתת הברית התחדשה בערבות מואב), והרדב"ז (ח"ו סי' ב' אלפים קמ"ג) חולק על הרמב"ן וסובר שכל הפרשיות המחודשות נאמרו תחילה בערבות מואב, וכפי שמצינו שהיו מצוות שנאמרו במרה כשבת ודינים, ולא בסיני). ואיתא בגמרא (חגיגה ו') רבי ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד (הרבה דברים נאמרו סתומים בסיני שלא נתפרשו כל צרכם, ונתפרשו באהל מועד, כהלכות עבודה וכו'. רש"י), ורבי עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד (משהוקם המשכן ודיבר עימו מעל הכפורת. שם) ונשתלשו בערבות מואב (מפי משה לישראל, שנאמר "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה". שם).

משה רבינו הרבה להזהיר את ישראל לשמור על מצוות התורה ולא לעבוד עבודה זרה, ומודיעם כי יענשו אם לא יעשו כן.

תמצית הפרשה

פרשת דברים

בפרשת דברים מתאר משה לישראל את קורותיהם במדבר, שכשהיו בהר סיני עמדו להכנס לארץ ישראל, אולם בגלל חטא המרגלים נגזר עליהם למות במדבר במשך ארבעים שנה ורק ואח"כ יכנסו לארץ, ובשנה האחרונה נאסר עליהם להלחם בשעיר ובמואב, וניצחו את סיחון ועוג, וכמו שניצחו אותם כך יניצחו את המלכים שבארץ ישראל.

דברי משה לישראל בעבר הירדן בשנת הארבעים להליכתם במדבר-

שהות בני ישראל במדבר- הקב"ה אמר בהר סיני לעלות לרשת את הארץ אשר נתן להם. משה שם על ישראל שרי אלפים מאות חמישים ועשרות וציוה אותם לשפוט צדק. בבוא ישראל לקדש ברנע משה אמר לישראל לעלות לרשת את הארץ, בני ישראל ביקשו לשלוח מרגלים כדי לדעת איך לעלות לכבוש את הארץ, נשלחו י"ב מרגלים והם אמרו שהארץ טובה, ישראל לא רצו לעלות כי פחדו מהם, משה אמר לישראל שהקב"ה שנלחם לכם במצרים ונשא אתכם במדבר ילחם לכם, ישראל לא האמינו בד', ולכן נענשו שכל הדור לא יכנסו לארץ חוץ מכלב ויהושע, וגם משה לא יכנס לארץ אלא יהושע, ישראל רצו לעלות לרשת, ומשה אמר להם כי ד' אינו עמם, ישראל עלו להר והאמורי הכה אותם. ואז הלכו וישבו בקדש ימים רבים, ל"ח שנה הלכו ישראל מקדש ברנע עד שעברו את נחל זרד, ובאותם שנים מתו כל אנשי המלחמה עד תומם.

כיבוש הממלכות לפני הכניסה לארץ ישראל- הקב"ה אמר לא להתגרות בבני עשיו, כיון שהר שעיר ניתן לעשיו, אלא לקנות מהם אוכל ומים, וגם במואב הקב"ה אמר לא להתגרות, כיון שארץ מואב ניתנה לבני לוט, אבל מכאן ואילך יתן פחד ואימה מפניהם, וילכו לכבוש את ארץ סיחון. משה שלח לבקש מסיחון לעבור בארצו, ויצא לקראת ישראל למלחמה, והקב"ה נתנו בידי ישראל שהרגו את כולם וכבשו את כל ארצו, ולקחו את הבהמות ואת הממון לשלל, ואז בא עוג מלך הבשן להלחם וגם אותו נתן הקב"ה בידי ישראל. ארץ סיחון ועוג ניתנה לבני שבט ראובן גד וחצי מנשה, בתנאי שיעברו חלוצים לרשת את הארץ.

משה אמר ליהושע שכמו שעשה הקב"ה לסיחון ועוג, כן יעשה להם בכיבוש הארץ, ולא יפחדו מהם.

הפטרה- הנביא מוכיח את ישראל בשם ד' על חטאיהם הגדולים, ואומר להם שהארץ תיחרב, ושד' לא חפץ בקרבנותיהם ובמועדיהם ובתפילותיהם, ועליהם קודם לשוב בתשובה ואז ימחל הקב"ה על עוונותיהם. לאחר מכן מקונן הנביא על ירושלים שהיא מלאה בחטאים, ואומר שהקב"ה יפרע מהחוטאים וישראל יזדככו ואח"כ תחזור ירושלים לגדלותה.

תמצית הפרשה

פרשת ואתחנן

בפרשה זו ממשיך משה רבינו בדבריו לישראל, מספר להם על תפילתו להכנס עמם לארץ, תפילה שלא נענתה בגלל ישראל. לאחר מכן מזהיר משה את ישראל שישמרו על התורה ולא יחטאו, ומזהירם באופן מיוחד מחטא עבודה זרה, ומזהירם שאם יעבדו ע"ז יגלו מן הארץ ויהיה להם צרות, עד שיחזרו בתשובה, ומזכיר להם את ההתגלות של הקב"ה לישראל בהר סיני, שם ראו כי ד' הוא האלוקים אין עוד מלבדו. לאחר דברים אלו ייחד משה ג' ערים בעבר הירדן לערי מקלט. ולאחר מכן מתאר להם את מעמד הר סיני, ואת המצוות שנצטוו שם, וחוזר להזהירם לשמור על המצוות לטובתם, ומוסיף לבאר להם מצוות נוספות.

תפילת משה להכנס לארץ - משה רבינו ביקש מהקב"ה להכנס לארץ ישראל, והקב"ה לא הסכים בגללכם, ואמר לי שאעלה לראש הפסגה ואראה את הארץ, ויהושע יכניסכם לארץ ישראל.

אזהרת משה לישראל על קיום המצוות - החיים תלויים בקיום המצוות, וכמו שראיתם בבעל פעור שכל החוטאים מתו, לימוד התורה וקיום המצוות היא חכמתכם לעיני העמים, השמרו מלשכוח את מעמד הר סיני ששם קיבלתם את עשרת הדברות, ושם נצטוויתי ללמדכם את התורה.

איסור ע"ז - במעמד הר סיני לא ראיתם כל תמונה רק שמעתם את הדברים, ואסור לעשות שום צורה של אדם או בעל חי, אסור להשתחוות לשמש לירח או לכוכבים.

עונש גלות על ע"ז - אם בניכם יעבדו ע"ז אחרי זמן שתהיו בארץ תאבדו מהארץ ותפוצו בקרב הגויים ותשארו מתי מספר, ואז תשובו בתשובה והקב"ה יקבל תשובתכם, הרי מה שהקב"ה עשה לישראל לא עשה לשום אומה, שהוציאם בניסים מאומה אחרת, ודיבר עמם מתוך האש, וראו שאין עוד מלבדו, והקב"ה נותן לכם את הארץ, ועל כן תשמרו את המצוות ותשארו לאורך ימים בארץ ישראל.

משה הבדיל ג' ערים בעבר הירדן לערי מקלט.

משה חזר לישראל על התורה בעבר הירדן בארץ סיחון.

מעמד הר סיני - ד' כרת עמנו ברית בחורב, ודיבר עמנו פנים בפנים, ונתן לנו את עשרת הדברות, וכתבם על שני לוחות אבנים, ואתם יראתם מפני ד' וביקשתם שאני ידבר בשם ד', דבריכם הוטבו בעיני ד', והוא אמר לי שאני אעמוד עמו ואשמע ממנו את המצוות, ואותם אני ילמד אתכם.

פרשת שמע - מצוות יחוד ד' ואהבתו, לימוד תורה ולימוד הבנים, קריאת שמע, תפילין, ומזוזה.

אזהרה על שכחת ד' מרוב כל.

אסור לנסות את הקב"ה.

אם ישאלך בנך על קיום המצוות, תאמר לו שהקב"ה הוציא אותנו ממצרים בניסים, והביא אותנו אל הארץ וציווה אותנו על קיום המצוות.

אסור לכרות ברית עם יושבי ארץ ישראל ולהתחתן עמם.

ד' כרת ברית עמנו מחמת אהבתו אותנו ובגלל השבועה לאבותינו.

ד' נותן שכר לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו.

תמצית הפרשה

הפטרה

הפטרה זו היא ההפטרה הראשונה מ'שבע דנחמתא', שהם שבע הפטרות הנקראות מאחרי תשעה באב ועד ראש השנה, בהם לא קוראים הפטרות שיש להם קשר לפרשה, אלא קוראים דברי נחמות שנתנבא הנביא ישעיהו שישראל ינוחמו לאחר הגלות. חלקו הראשון של הספר ישעיהו מזהיר את ישראל מפני הפורענות העתידה לבוא אליהם בגלל חטאיהם, ומפרק מ' עד סוף הספר (פרק ס"ו) הם דברי נחמות. פרק מ' (שבו מפטירים בשבת זו) מתחיל במילים "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם", ופירש רש"י שזה כותרת לכל דברי הנחמות שיאמר הנביא ישעיהו מכאן ועד סוף הספר.

וכתב הלבוש (אורח חיים סימן תכ"ח) וזה לשונו: 'ושב דנחמתא כדי לנחם את העם מן החורבן עד כלות השנה, וכו', כנגד ז' מיני נחמות הנזכרים במדרש שהמשיל גלות ישראל לבין האומות, למלך שנשבה עם בניו וחתניו ועמו כולו, ונשארה המלכה שכולה וגלמודה ימים ושנים, ואח"כ מבשרים אותה על חזרתה ומתנחמת, כך המלכה היא ירושלים וכו' שתתבשר במהרה בימינו על חזרת השכינה וכנסת ישראל, והז' נחמות הם החזרת הבנים והבנות והכלות והחתנים ואחיה ואחיותה, וחזרת המלך באחרונה עם כל העם הוא הקדוש ברוך הוא יתברך'. עכ"ל. ועיי"ש שמבאר ביאור נפלא על סדר הפטרות אלו.

נחלקו הראשונים על איזה זמן נאמרה נחמת הפטרה זו, לרמב"ן (ספר הגאולה א' ז') זה מדבר על גאולת בני ישראל מגלות בבל, ולאבן עזרא והרד"ק זה מדבר על הגאולה העתידה.

הרבה מהנבואות נאמרו בלשון עבר, כאילו הדבר כבר נעשה, כי בנבואה הדבר ברור כאילו כבר נעשה. (מצודת דוד ישעיה נ"א ג').

ההפטרה - הקב"ה יאמר לנביאים לנחם את ישראל, כי לאחר שיקבלו את העונש שהגיע להם, הקב"ה יתגלה לישראל ויגאל אותם, והנביא מחזק את ישראל באומרו שדבר אדם יכול להתבטל ודבר ד' יקום לעולם, ועל ישראל להתבונן בגדלות ד' והשפעתו בעולם, ולזכור שבודאי יקיים הבטחתו ויגאלם.

תמצית הפרשה

פרשת עקב

משה רבינו ממשיך להזהיר את עם ישראל לשמור על המצוות, לירא מד' ולאהוב אותו, לזכור את הניסים שעשה להם, שניסים אלו יהיו גם בכיבוש הארץ, ויזהרו שלא לשכוח את הקב"ה. כמו כן מתאר משה רבינו לישראל את חטא העגל, ואת מה שהקב"ה התרצה להם. בנוסף נזכרים בפרשה מספר מצוות, כמו התרחקות מעבודה זרה, ברכת המזון, יראה ואהבה הליכה בדרכיו עבדות ודבקות, אהבת הגר, וכן נאמרה פרשת 'והיה אם שמוע' בה נאמר לישראל שאם ישמרו על המצוות יהיה להם טוב, והוזהרו שאם יחטאו יגלו, וכן נצטוו במצוות תפילין, לימוד הבנים, ומזוזה.

אם ישראל ישמרו על המצוות הם יברכו בברכות רבות.

כיבוש הארץ - אין לפחד מהגויים הנמצאים בארץ ישראל, כי הנצחון יהיה בניסים כמו שהיה במצרים, ד' ישלח את הצרעה להשמידם, וההשמדה תהיה לאט כדי שלא תרבה חית השדה.

אסור לקחת מפסיליהם וצריך לשורפם.

יש לזכור את הדרך שד' הוליך את ישראל במדבר. ד' מביא אתכם לארץ טובה, וצריך להשמר לא לכפור בטובה, ולחשוב שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ואם ישכחו את ד' ויעבדו ע"ז יאבדו.

הסיבה לירושת הארץ - משה רבינו אומר לישראל שכשינצחו את הגויים לא יחשבו שזה בזכותם, אלא זה ברשעת הגויים ובגלל ההטחה לאבותיהם, כי ישראל הם עם קשה עורף, וד' רצה להשמידם אחרי חטא העגל לולא תפילתו, וכן ישראל חטאו בתבערה במסע ובקברות התאווה, וגם בחטא המרגלים רצה ד' להשמידם לולא תפילתו שיסלח להם כדי שלא יאמרו שד' לא יכול להכניסם לארץ. הקב"ה נתן למשה רבינו לוחות שניות, והם הונחו בארון, ובני לוי לפי שלא חטאו בעגל הובדלו לעבודת המשכן.

הקב"ה שואל מישראל את שמירת המצוות, ויראה ואהבה הליכה בדרכיו מילת ערלת הלב ודבקות בו, ואהבת הגר.

שמירת המצוות הזכות לירושת הארץ וההצלחה בה - אתם ראיתם את הניסים בתוך מצרים ובים סוף, והניסים שהיו במדבר ובליעת האדמה את דתן ואבירם, ותשמרו את המצוות ובזכות זה תאריכו ימים על האדמה, ארץ ישראל תלויה במטר השמים ועיני ד' בה תמיד, ואם תקיימו את המצוות ירד גשם ותצמח התבואה, אבל אם תסורו מאחרי ד' לא ירד גשם והאדמה לא תצמיח תבואה, ותאבדו מהארץ הטובה, וכתבו זאת על התפילין ועל המזוזות, ואם תשמרו את המצוות תרשו את הארץ עד נהר פרת כמו שד' דיבר לכם.

הפטרה - ישראל יטענו שד' שכח אותם, וד' אומר להם שאינו יכול לשכוח אותם כמו שאמא לא שוכחת את בנה, והוא יגאל אותם ויחזיר את כולם לארץ ישראל בכבוד רב. כמו כן מוכיח הנביא את ישראל על עוונתיהם, ומזהירם לשוב לקב"ה, ואומר לישראל שהקב"ה שלח אותו לומר לישראל את הנבואות, ונתן לו לשון לימודים לדעת כיצד לאומרים, ולמרות שהוא מסתכן בדבר הוא אומר את הנבואות, כי הקב"ה יעזור לו.

תמצית הפרשה

פרשת ראה

לאחר שבפרשות הקודמות הרבה משה רבינו להזהיר את ישראל על קיום המצוות בעיקר באופן כללי, שזה התנאי לירושת הארץ וקיומם בה, מתחיל משה רבינו לבאר לישראל מצוות רבות, שיבוארו בפרשות ראה (נ"ה מצוות) שופטים (מ' מצוות) וכי תצא (ע"ד מצוות), וכן בתחילת פרשת כי תבוא (ו' מצוות), ואח"כ חוזר משה רבינו להזהיר את ישראל לשמור על התורה, ומתאר את העונשים שיקבלו ישראל אם לא ישמרו על התורה. בתחילת הפרשה מלמד משה רבינו את ישראל את סדר הברכות והקללות שעליהם לעשות בכניסתם לארץ.

הברכה והקללה בהרי גריזים ועיבל - לאחר הכניסה לארץ ישראל יש להעמיד את המברכים את שומרי המצוות על הר גריזים, ואת המקללים את אלו שאינם שומרים את המצוות על הר עיבל, (וע"ע סדר הדברים בכי תבוא).

צריך לאבד את הע"ז בארץ ישראל, ואסור לאבד את שם ד'.

מצות בנין בית המקדש והקרבת קרבנות בו - אסור להקריב קרבנות בכל מקום, אלא רק במקום אשר בחר ד' במשכן שילה ובבית המקדש, ולשם מביאים מעשר בהמה ומעשר שני וביכורים ובכורות ושם אוכלים אותם, וכאשר יניח ד' לישראל מכל אויביהם עליהם לבנות את בית המקדש, והתרומה ומעשר שני מותרים באכילה רק בירושלים, אבל מותר לשחוט בשר בכל מקום ולאכול את הבשר אפילו בטומאה, והדם אסור באכילה.

אסור לעבוד ע"ז בכל צורה שכך היא עבודתה, ואסור להקריב בנים או בנות לע"ז, ואסור להוסיף או לגרוע מן המצוות.

נביא שקר - נביא או חולם חלום האומרים לעבוד ע"ז, אפי' נתנו אות ובא האות אסור לשמוע להם, והנביא או חולם החלום חייבים מיתה.

מסית - המסית לעבוד ע"ז אין לשמוע לו, והוא חייב סקילה.

עיר הנידחת - עיר שהדיחו אנשים ממנה את יושביה לעבוד ע"ז, יושבי העיר חייבים מיתה, הבהמות יומתו, כל שללה ישרף, ולא תבנה עוד.

אסור להתגודד או לשים קרחה על מת.

מאכלות אסורות - ז' מיני חיות מותרות באכילה, בבהמה מותרות באכילה הבהמות שמפריסות פרסה ושוסעות שסע ומעלות גרה, העופות מותרות באכילה מלבד אלו שמנה הפסוק, שרץ העוף אסור באכילה, נבילה אסורה באכילה ותנתן לנכרי.

מעשרות ושמייטה - צריך לתת מעשר שני מהתבואה ולאוכלו בירושלים (מלבד מעשר ראשון שניתן ללויים), אפשר לחלל את המעשר במעות ולהעלותם לירושלים ולאכול שם את הנקנה בדמיהם, בשנה השלישית במקום מעשר שני נותנים את המעשר לעניים, ולאחר שלש שנים יש לבער את המעשרות. ובשנה השביעית נשמטים כל החובות של ישראל, אסור לאמץ את הלב מלתת לעני צדקה או הלואה, ואסור להמנע מלהלוות לפני השמיטה, והמלוה יתברך.

עבד עברי ושפחה כנענית יוצאים אחרי שש שנים, והאדון צריך להעניק להם משלו בצאתם ממנו, ואם העבד רוצה להשאר הוא נרצע ונשאר לעולם.

בכור אסור בגיזה ועבודה, והוא נאכל לכהנים בירושלים, ואם יש בבכור מום הוא מותר באכילה בכל מקום גם לטמאים.

מועדים - צריך להקריב בבית המקדש פסח וחגיגה, וחמץ אסור באכילה ובל ימצא, היום השביעי של פסח אסור במלאכת עבודה, צריך לספור ז' שבועות ובסופם לעשות חג שבועות, צריך לחוג את חג הסוכות ז' ימים, ג' פעמים בשנה צריך להראות ולהביא קרבנות.

הפטרה - ירושלים תיבנה בפאר והדר, וכל בניה ילמדו את דבר ד', ולא יפחדו מהאומות שלא יוכלו להזיק להם. הנביא קורא לישראל ללמוד תורה ולשמור על המצוות.

אם חל ר"ח אלול בשבת, לשו"ע מפטירים ג"כ הפטרה זו (עניה סוערה), ולרמ"א מפטירים השמים כסאי כבכל ר"ח שחל בשבת, כיון שמוזכר בה גם ר"ח וגם נחמה.

תמצית הפרשה

פרשת שופטים

רוב הפרשה עוסקת בענין מנהיגי עם ישראל, והיינו השופטים והנביאים והמלך והכהנים והלויים, ויבוארו הלכותיהם, וחובות העם כלפיהם. וכתב הספורנו (בהמשך הפרשה בתחילת דיני ערי מקלט) אחר שביאר ענין השופטים והמלך והכהנים והנביאים, סיפר המצוות המוטלות על השופטים, והם הבדלת ערי מקלט וגבולות הארץ וחקירת העדים וקבלתם, והמצוות המוטלות על המלכים והם כי תצא למלחמה כי תקרב אל עיר וכי תצור. והמוטל על הכהנים והשופטים יחדיו והם עניני עגלה ערופה.

משפט - צריך למנות דיינים ושוטרים בכל עיר, אסור להם להטות משפט או להכיר פנים או לקחת שוחד, אלא צריך לשפוט משפט צדק.

אסור לטעת אילן או להקים מצבה בהר הבית.

אסור להקריב בעל מום.

עובד ע"ז שהעידו בו ב' עדים חייב סקילה.

אם נחלקו החכמים בדבר מסוים, עליהם לשאול את הסנהדרין או את השופט, והם יכריעו בדבר, ומי שלא ישמע לדבריהם חייב מיתה.

מלך - אם ירצו ישראל מלך יכולים למנות עליהם, המלך יהיה מישראל, אסור למלך להרבות סוסים נשים או כסף וזהב, וצריך לכתוב לו שני ספרי תורה ולקרוא בו כל ימי חייו.

מתנות כהונה - הכהנים אין להם חלק בביזה ונחלה בארץ אלא חלקם מאת ד', ויקבלו מאת העם זרוע לחיים וקיבה של זבח, תרומה וראשית הגז. הכהן יכול לשרת בבית המקדש מתי שירצה, ויטול חלק מלבד בדברים שמתחלקים רק לבני המשמרת. אסור להעביר בנו למולך, לקסום קסמים, מעונן מנחש ומכשף, חובר חבר שואל אוב וידעוני ודורש אל המתים.

נביא - הקב"ה יקים נביא וחובה לשמוע לו, ונביא שקר שלא יתקיימו דבריו חייב מיתה.

ערי מקלט - צריך להבדיל ג' ערים לערי מקלט בארץ ישראל מלבד אלו שבעבר הירדן, ולהכין את הדרך לערי מקלט שהרוצח בשגגה יוכל לברוח שם, וכאשר הקב"ה ירחיב את גבול ישראל כאשר ישמרו מצוותיו, צריך להבדיל ג' ערים נוספות. רוצח במזיד יש להוציאו מהעיר מקלט ולתת אותו ביד גואל הדם.

אסור להשיג גבול נחלת חברו.

עד אחד פסול לעדות. עד זומם נענש כמו שזמם לעשות למי שהעיד עליו.

מלחמה - לפני יציאה למלחמה אומר הכהן לישראל יפחדו כי ד' איתם, ומי שבנה בית ולא חנכו או נטה כרם ולא חללו או ארש אשה ולא לקחה או שמפחד, יחזור לביתו. כשבאים להלחם עם הערים הרחוקות צריך לפתוח בשלום, אבל בערי ז' עממים אסור לחיות כל נשמה. אסור להשחית עץ מאכל במלחמה.

עגלה ערופה - אם נמצא הרג ולא יודעים מי הרגו, זקני העיר הקרובה אל החלל יערפו עגלה בנחל איתן, ויבקשו מד' כפרה.

הפטרה - הקב"ה ינחם את ישראל לאחר הגלות והצרות הגדולות, ולכן אין להם לירא מאיש אלא לבטוח בקב"ה, וירושלים תחזור ללבוש בגדי תפארתה, וישראל יראו עין בעין בשוב ד' ציון.

תמצית הפרשה

פרשת כי תצא

פרשה זו יש בה ע"ד מצוות, וכתב הספורנו (מלוקט מכמה מקומות בפרשה) שבתחילה מדברת התורה בענייני הנצחון במלחמה, ואח"כ בענייני בני המדינה (עסקי הנשים והבנים והמקנה והתכשיטים והצייד והבנין ועבודת האדמה והמלבוש), ואח"כ באזהרות המחייבות להשראת השכינה בישראל ולהשמר מלגרום הסתלקותה (ע"י בפסול הזרע מצד העריות ומצד תערובת האומות הפסולות ומצד טומאת המחנה), ואח"כ כמה מצוות השייכות למחנה צבא (כיון שדיבר שד' עוזר למחנה הצבא כשהוא שומר על קדושתו), ואחר שהזהיר להשמר מן הדברים הגורמים שתסתלק השכינה מישראל הזהיר על מיני חסד הגורמים להשרותם בישראל (ריבית ונדרים וצדקה ואכילת פועל, נתינת גט לאשה שזינתה, והחסד לשמח אשה חדשה ולא לחבול ריחיים ורכב, ושמירה ממזיקי הרבים והם גונבי הנפשות המצויים לגנוב קטנים ולהושיב המצורעים בדד שלא תזיק צרעתם בהדבקה, וזהירות מרכילות והוצאת דיבה והחסד ללוה ולשכיר ולעני במיני האסיף, וחמלה על מי שחייב מלקות ועל הבהמה בדישה ועל המת בלי זרע שלא ימחה שמו), ואח"כ הזהיר להרחיק כלים הגורמים לעיוות המשקל פן יגעל ד' אותנו. וע"ע באבן עזרא ובאברבנאל מה שכתבו על סדר המצוות שבפרשה.

הרואה אשה יפת תואר במלחמה, מותר לו לקחתה לביתו, שם היא תתנוול חודש ימים, ואז מותר לו לישאנה, ואם אינו חפץ בה חייב לשלחה ואסור למוכרה.

בכור יורש פי שניים, אף אם הוא בן השנואה.

בן סורר ומורה שאינו שומע בקול אביו ואמו וזולל וסובא דינו סקילה.

אסור להלין נבלת התלוי על העץ אלא חייבים לקוברו.

המוצא אבידה ישמרנה עד שימצא את בעליה, ואסור להתעלם ממנה.

הרואה בהמת חבירו נופלת צריך להקימה.

אסור לגבר ללבוש בגדי אשה וכן לאשה בגדי איש.

המוצא קן ציפור אסור לקחת האם והבנים, אלא ישלח את האם ויקח את הבנים.

מצוה לעשות מעקה.

אסור לזרוע כלאים, או לחרוש בשני בהמות יחד, וכן אסור ללבוש כלאים.

מצוה לעשות גדילים בד' כנפות הבגד.

המוציא שם רע על אשתו שזינתה, ישלם מאה כסף וחייב לישאנה ואסור לגרשה, ואם נמצא שדבריו אמת היא חייבת סקילה.

הבא על נערה מאורסה שניהם חייבים סקילה, ואם האשה אנוסה רק הוא חייב סקילה.

המפתה פנויה ישלם חמישים כסף וחייב לישאנה לאשה ואסור לגרשה.

אסור לישא אשת אביו.

פצוע דכה כרות שפכה ממזר עמוני ומואבי אסורים לבוא בקהל, ומצרי ואדומי מותרים רק מהדור השלישי.

בעל קרי טעון יציאה מחוץ למחנה עד הערב ויטבול.

צריך לכסות את הצואה.

אסור להסגיר עבד לאדוניו.

תמצית הפרשה

אסור לאיש או לאשה להיות מופקדים לזנות.

אתנן זונה ומחיר כלב פסולים להקרבה.

אסור לשלם ריבית.

חייבים לקיים נדר ואסור לאחר לשלמו.

מותר לפועל לאכול מהפירות שקוטף.

הרוצה לגרש את אשתו צריך לתת לה גט, אסור להחזיר גרושתו משנישאת לאחר.

הנושא אשה יהיה נקי לביתו שנה אחת לשמח את אשתו.

אסור לקחת למשכון חפצי אוכל נפש, אסור להכנס לבית הלווה לקחת משכון, צריך להחזיר כסות לילה בלילה, ואסור לקחת למשכון בגד אלמנה.

גונב נפש חייב מיתה.

אסור להסיר נגעים.

זכירת מעשי מרים.

אסור לעשוק שכר עני, צריך לתת שכר שכיר באותו יום.

בן ואביו פסולים לעדות זה על זה.

אסור להטות משפט גר יתום.

מי ששכח לקצור עומר אסור לשוב לקחתו, וכן בזיתים וכרם.

מי שחייב מלקות לוקה ארבעים מלקות ולא יותר.

אסור לחסום שור בדישו.

מי שמת בלי בנים, אשתו צריכה יבום מאחי המת, או שתחלוץ נעלו.

המבייש חייב לשלם.

אסור להונות במשקלות.

יש לזכור מעשי עמלק, ולמחות את שמו כאשר יניח ד' לישראל מכל אויביהם.

הפטרה - לעתיד לבוא ירושלים תתרחב ותתחזק, ותשאר בתפארתה לעולם, ולא יזכרו את הגלות.

תמצית הפרשה

פרשת כי תבוא

בפרשה זו מלמד משה את ישראל עוד מעט מצוות בענייני ביכורים וידידי מעשרות, ואח"כ עובר משה רבינו לכריתת ברית בין ישראל לקב"ה, ומפרט להם את סדר קריאת הברכות והקללות בהר גריזים והר עיבל, ומזהיר אותם שיקבלו את חיוב קיום התורה באופן שאם יקיימוה יתברכו בברכות רבות, ואם לא יקיימוה יתקללו בקללות רבות (ומפרט צ"ח קללות, וכתבו הרמב"ן ועוד ראשונים שקללות אלו התקיימו בזמן חורבן בית שני, בשונה מהקללות של פרשת בחוקותי שהתקיימו בזמן חורבן בית ראשון, וכתב הרמב"ן שעיקר הקללות שבפרשה זו הם לתקופת חורבן בית שני, ובאותם דורות רצו הגויים להשמידנו לגמרי, אבל אחרי היותנו בגלות בארצות אויבינו, לא נתקללו מעשה ידינו ולא אלפינו ועשרות צאננו ולא כרמינו וזיתינו ואשר נזרע בשדה, אבל אנחנו בארצות כשאר העמים יושבי הארץ ההיא, או בטוב מהם שרחמיו עלינו, כי ישיבתנו בגלות היא בהבטחה שאמר לנו "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ד' אלוהיהם").

ואיתא בגמרא (גיטין ס:) 'כתיב (בפרשתינו) "כתוב לך את הדברים האלה" וכתוב "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", הא כיצד, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומן בכתב. דבי רבי ישמעאל תנא, "אלה" - אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות, אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל".

ביכורים - מי שגדלו בשדהו פירות, צריך לשים את הפירות שביכרו בכלי ולהביאם לביהמ"ק, ולהודות לקב"ה על חסדיו בהצלת יעקב מלבן, ביציאת מצרים, ובריגות הארץ.

ביעור מעשרות - אחרי שמסיים לתת את המעשרות לעניים בשנה השלישית, צריך לבער את המעשרות, להתוודות ולומר ביערת הקודש מן הבית וכו'.

ישראל יחדו את שם ד', וד' מייחד את ישראל ונותנם עליונים על כל הגויים.

הקמת האבנים - בבוא ישראל לארץ ישראל צריך לקחת אבנים גדולות ולכתוב עליהם את כל התורה, ולבנות מזבח בהר עיבל ולהקריב עליו קרבנות.

סדר הברכה והקללה - משה לימד את בני ישראל את סדר הברכה והקללה בהר גריזים והר עיבל, המברכים יעמדו על הר גריזים, והם שמעון ולוי יהודה ויששכר יוסף ובנימין, והמקללים יעמדו על הר עיבל, והם ראובן גד ואשר זבולון דן ונפתלי, הלויים יאמרו את הברכות והקללות.

האזורים - עושה פסל ומסכה, מקלה אביו ואמו, מסיג גבול רעהו, משגה עוור בדרך, מטה משפט גר יתום ואלמנה, שוכב עם אשת אביו או עם בהמה או עם אחותו או עם חותנתו, מכה רעהו בסתר, לוקח שוחד, אשר לא יקים את דברי התורה הזאת.

כריתת הברית בארץ מואב על קיום התורה

הברכות - אם ישראל יקיימו את המצוות יתברכו בברכות רבות, בעיר ובשדה בבואם ובצאתם, בניהם יבולם ובהמתם, וינצחו במלחמה, ויראו כל העמים שד' בחר בהם, וישארו בארץ ישראל ויהיה בה גשמים בעיתם, וילוו לאחרים ולא ילכו מאחריהם.

הקללות - אם לא יקיימו את המצוות יתקללו בקללות רבות, בעיר ובשדה בבואם ובצאתם, בניהם יבולם ובהמתם יקוללו, יחלו במחלות רבות, ולא יהיה גשם, ינוצחו במלחמות, יקחו את נשיהם ובהמתם ויבולם, יאבדו מהארץ, ילכו לגוי שאינם מכירים, ויהיו למשל ולשנינה, ילכו מאחריהם ולא ילכו לאחרים, יעבדו את אויביהם, יאכלו בשר בניהם, ישארו מתי מעט, תחת אשר לא עבדו את ד' בשמחה יעבדו את אויביהם.

משה אמר לישראל שהם ראו את כל הניסים ביציאת מצרים ובמדבר ובכיבוש ארץ סיחון ועוג, וישמרו את הברית הזאת ובזה יצליחו בכל מעשיהם.

הפטרה - לעתיד לבוא יהיה קיבוץ גלויות, וכבוד ד' יזרח על ירושלים ויהיה בה עושר גדול וישראל יחיו בה בגאון ובבטחון ויתרבו בה, וכולם יהיו צדיקים, וד' יהיה להם לאור עולם, והגויים ילכו לאורם של ישראל וישרתו ויביאו להם מנחה ויבנו את חומות ירושלים.

תמצית הפרשה

פרשת נצבים

משה רבינו כינס את כל עם ישראל ללא יוצא מן הכלל להכניסם בברית על שמירת התורה, הם וכל הדורות הבאים אחריהם, ומזהירם מהעונש החמור שיבוא על מי שיעבוד ע"ז, ועל הגלות שיגלו, וכשישובו בתשובה באמת הקב"ה יגאל אותם ויטיב להם.

עונשי ע"ז - משה העביר את כל ישראל וגם את הדורות הבאים בברית עם הקב"ה, שישראל יהיו לד' לעם והוא יהיה להם לאלוקים, והזהיר את ישראל שלא יתפתו לעבוד ע"ז כפי שראו אצל הגויים ויחשבו שלא יענשו על כך, אלא ידעו שמי שיעבוד ע"ז יתקיימו בו כל הקללות ושמו ימחה, והם יגלו והארץ תקולל, וכל הגויים ידעו שזה בגלל שעזבו את הברית עם הקב"ה.

הבטחת קיבוץ גלויות - כאשר ישראל ישובו בתשובה בגלותם ד' יחזור ויקבצם ויביאם חזרה לארץ ישראל, וימול את לבבם לאהבה אותו, ויתן את הקללה על הגויים שרדפום, ויברך את ישראל ברכה גדולה.

המצוה הזאת אינה רחוקה אלא קרובה מאד לעשותה.

ובחרת בחיים - יש ב' אפשרויות בחירה בפני האדם חיים וטוב או מוות ורע, ומצוה לבחור בחיים, ובזה יחיו ויאריכו ימים בארץ ישראל.

הפטרה זו היא ההפטרה האחרונה מ'שבע דנחמתא', ובה מתאר הנביא את השמחה שתהיה ואת גדולת ישראל וכבודם.

פרשת וילך

משה רבינו נפרד מבני ישראל ביום מותו (ז' באדר), חיזק אותם בידיעה שד' יהיה איתם ויצליחו בכיבוש הארץ תחת הנהגת יהושע, ציוה אותם על מצות הקהל, לימדם את שירת האזינו (פרשת האזינו), ובירכס (וזאת הברכה), סיים את כתיבת ספר התורה (וי"א שיהושע כתב את ח' הפסוקים האחרונים בהם מתוארת מיתת משה עצמו. ב"ב י"ד) ומסרו ללוויים שיניחוהו בצד ארון ברית ד'.

דברי משה ומעשיו ביום מיתתו - משה רבינו חיזק את עם ישראל ביום פטירתו באומרו שד' ישמיד את הגויים לפנייהם ואין להם לפחד, וכן חיזק את יהושע שד' יהיה עימו ויסייעו להנחיל לישראל את הארץ. משה כתב את התורה ונתנה ללוויים, אמר להם שבסוכות פעם בשבע שנים יקראו את התורה באזני כל ישראל. הקב"ה אומר למשה שישראל עתידים לחטוא, והיו להם צרות והסתר פנים, ועל כן יכתוב להם את שירת האזינו, כדי שיזכרו שהקב"ה התרה בהם. משה סיים את כתיבת ספר התורה, וציווה את הלוויים לשים את ספר התורה מצד הארון, ואמר שיקהילו את הזקנים והשוטרים ויאמרו לפנייהם את שירת האזינו.

הפטרת שבת שובה - הנביא קורא לעם ישראל לשוב בתשובה שלימה, לאחר שראו שהאומות והפסלים לא יכולים להושיעם, ואז ייטיב ד' להם מאד ויסלח להם על חטאיהם.

תמצית הפרשה

פרשת האזינו

שירת האזינו מתרה ד' בישראל על חובת קיום התורה, ומוזכרים בה מה שקרה ויקרה לישראל במשך הדורות עד ביאת המשיח, ומתרה בהם שלא יהיו כפויי טובה על כל הטובות שד' עשה להם ויחטאו, כי אם יחטאו יענשו מאד, אמנם ישראל לא יכלו לגמרי, והקב"ה ינקם מהרשעים שהרעו להם. ואמרו חז"ל (ספרי כאן) 'גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא. ונחלקו בספרי האם הפסוקים מ"אמרתי אפאיהם" עד "ראו עתה" מדברים על ישראל או על אומות העולם, ורש"י מבאר את הפסוקים לפי שני הפירושים.

שירת האזינו-

השמים והארץ יהיו עדים על דברי השירה.

התורה היא חיים לעולם.

דין הקב"ה הוא אמת, וחובת האדם לשמוע לקב"ה שבראו, ואם אינו שומע הרי מביא על עצמו את הפורענות.

הקב"ה סיבב את הסיבות ליצירת עם ישראל, ולקחם לו לעם ושומר עליהם ברחמים, ויתן להם את הארץ הטובה, ומרוב טובה יחטאו ויכעיסוהו, הקב"ה יסתיר פניו מישראל ויביא עליהם רעה.

אמרתי אפאיהם וכו' עד ראו עתה נחלקו במדרש אם זה נאמר על ישראל או על אומות העולם.

לרבי יהודה מדבר כנגד ישראל- הקב"ה ירצה להשמיד את ישראל, אך לא יעשה זאת כי הגויים יחשבו שהם ניצחו, והסיבה לפורענות היא עזיבת התורה, ועשיית מעשים כסודם ועמורה, הע"ז שעבדו לא תגן בעדם, ואז ידעו כי רק מהקב"ה תבוא הישועה, ולבסוף ינחם הקב"ה את ישראל, וינקם מהגויים על מה שעשו.

לרבי נחמיה מדבר כנגד האומות- היה על האומות להבין כי הנצחון שלהם הוא מהקב"ה, שהרי לא ניצחו בצורה טבעית, אולם האומות יתלו הכל בעצמם, ויאמרו שאין ביד הקב"ה להושיע, ואז הקב"ה יגלה ישועתו ויעניש את הגויים ויתן טובה לישראל.

משה ויהושע אמרו לישראל את שירת האזינו, ומשה ציווה את ישראל על שמירת התורה, שהרבה שכר תלוי בה, ובזה יאריכו ימים בארץ.

הקב"ה אמר למשה לעלות להר נבו, שם יראה את ארץ כנען, ושם ימות כמו אהרן, כעונש על חטא מי מריבה.

הפטרה- לאחר נצחונותיו על כל אויביו שר דוד שירה לד', בה הלל את הקב"ה על גבורותיו ועל שנתן לו כח לנצח אויביו כאשר התפלל אליו בזכות שמירת המצוות.

אם פרשה זו נקראת בשבת שובה קוראים בה את הפטרת וילך 'שובה ישראל'.

תמצית הפרשה

פרשת וזאת הברכה

ביום מותו בירך משה את ישראל, כל שבט בנפרד ואת כולם יחד, שיכבשו בקלות את ארץ ישראל, וישבו בה לבטח ובטובה גדולה. ובתחילה הזכיר משה את שבחם של הקב"ה וישראל. בסיום הפרשה מוזכרת מיתת משה, עליה נחלקו בגמרא (ב"ב ט"ו) אם משה רבינו כתב פסוקים אלו בדמע, או שיהושע כתבם לאחר מיתת משה.

ברכת משה לפני מותו-

בתחילה הזכיר משה את נתינת התורה וקבלתה ע"י ישראל.

ראובן- נתברך שיחיה ויתכפר לו מעשה בלהה.

יהודה- נתברך שינצח במלחמות.

לוי- לפי שלא חטאו במסע ובעגל, יורו משפט ויקריבו את הקרבנות, וינצח קמיו ומשנאיו.

בנימין- נתברך שיבנה בית המקדש בחלקו.

יוסף- תתברך ארצו בכל טוב, ואפרים ומנשה ינצחו במלחמות.

זבולון ויששכר- זבולון יצליח בסחורה ויששכר בתורה.

גד- תחומו יהיה רחב, יהיה חזק כאריה, בחר לנחלה את מקום קבורת משה, וילכו לפני אחיהם בכיבוש הארץ כהבטחתם.

דן- חזק כאריה, ונהרות יצאו מחלקו.

נפתלי- ארצו תשביע רצון יושביה, וים כינרת בתחומו.

אשר- יתברך בבנים, יתרצה לאחיו, ארצו מושכת שמן.

ואחר בירך את כל ישראל שד' יהיה בעזרם וישבו בטוחים בארצם וינצחו אויביהם וארצם תתברך.

מיתת משה- משה עלה להר נבו וראה את כל הארץ ומה שיארע בה לישראל, משה מת בגיל מאה ועשרים וקברו הקב"ה, מקום קבורתו לא נודע, ישראל בכו על מיתת משה ל' יום, יהושע נסמך ע"י משה והיה מלא חכמה, לא קם כמשה בנבואה ובמופתים שעשה לעיני כל ישראל.